

ÚJPEST
1840

Újpesti Helytörténeti Értesítő

1996. szeptember

III. évfolyam 5. szám

Az újpesti felnőttoktatás központja

Az egykori Attila utcai iskola képe 1910-ben

Hirrmann László:*

Fejezetek az újpesti felnőtt-oktatás történetéből...

A főváros negyedik kerületének egyik fiatal iskolája a Bródy Imre Gimnázium. Az oktatási intézmény ezen a néven csupán néhány éve működik, és ezért sok tősgyökeres újpesti kapta fel a fejét hitetlenkedve még a közelmúltban is, ha a létezéséről értesült.

Mára a gimnázium egyre ismertebbé válik a helybeliek körében, és ebben szerepet játszik az is, hogy elődjai révén szép hagyományokkal büszkélkedhet. Az iskola történelme mélyen gyökerezik Újpest históriájában.

A település, amely alig múlt 150 éves, a XIX. század utolsó harmadában indult fejlődésnek. Az itt megtelepedő polgárok jogos igénye volt, hogy gyermekeiket legalább a betűvetésre megtanítsák. Ennek megfelelően kezdetben csupán alsó fokú iskola működött a községben. Idővel azonban a felnőtt generációk szívében is felébredt a tudás iránti vágy, és ezzel megszületett az újpesti felnőtt-oktatás.

1895-ben Székely Henrik tanító saját elhatározásából egy új iskolai csoportot indított, felnőttek számára.

Bár a vállalkozásnak nagy sikere volt, egy év után anyagi okok miatt félbeszakadt a tanítás és ezzel együtt megfeneklett az újpesti felnőtt-oktatás ügye is.

Csupán a XX. század elején, az immár városi rangra emelt település gondolhatott arra, hogy iskolát teremtsen a felnőtt polgárok számára. 1910-ben, az akkor már öt éve működő fiúgimnázium kebelén belül hozták létre a munkások tagozatát. A tanítás az új intézményben díjtalan volt, amely a legszegényebb rétegek számára is lehetővé tette az órák látogatását. Október végétől április végéig látogathatták a hallgatók az órákat, a hosszú téli esteiken sokszor nyolc óra után is folyt a tanítás.

Az első világháború, valamint az azt követő nehézségek miatt ez a biztató kísérlet is kudarcba fulladt. A két háború közötti időszakban nincs nyoma újpesti felnőtt-oktatási intézménynek, valószínűleg a gazdasági világválság is szerepet

játszott abban, hogy nem működött egy hasonló intézmény.

1945-ben, a második világháború vége után nagyon hamar napirendre került a kérdés. Ez év novemberében, főleg politikai okok miatt, kormányrendelet született, amely a dolgozók számára felállítandó gimnáziumok létesítését írta elő. (11.130/1945) Az indoklás szerint lehetőséget akartak teremteni azon felnőttek továbbtanulására, akik „önhibájukon kívül” nem szerezhettek középiskolai végzettséget. A kétségtelenül nemes cél háttérében azonban ott lapult a politika is. A formálódó új közhatalomnak, és azon belül a baloldali erőknek széles tömegbázisra volt szükségük, és ezzel az intézkedéssel is a munkásrétegek bizalmát igyekeztek megnyerni.

A koncepciónak megfelelően Újpesten, mint „munkásvárosban” is tervezték egy ilyen iskola felállítását. Már 1946 januárjától működött két osztály, afféle előkészítőként. Itt az elemi iskolát, illetve a polgárit végzetteket fogadták. Az új típusú iskola megnyitására azonban csak 1946 szeptemberében — most ötven éve — került sor.

Keresztury Dezső, a kormány vallás- és köz-oktatásügyi minisztere 1946 szeptemberében avatta fel az új intézményt, amely „ideiglenesen” a Könyves Kálmán Gimnázium épületében kapott helyet. (Ekkor még nem sejtették, hogy ez az állapot hosszú évtizedekre állandósul majd.) A kultuszminiszter személyes jelenléte volt a bizonyíték arra, hogy az akkori kormányzat kiemelten kezelte a felnőtt-oktatás kérdését.

A dolgozók számára felállított osztályokban a tanítást a gimnázium tanári kara végezte, és csupán egy tagozatvezető működése jelezte az intézményen belüli különállást. A gimnázium igazgatója ekkor Farkas István volt. Mivel a gimnázium még nyolc osztályos oktatási intézmény volt, a dolgozók számára indított osztályok az ötödik évfolyammal kezdtek. Ennek osztályfőnöke Borsányi Károly dr. volt, míg a hatodik osztály élén Kalavszky István állt. A hetedikeseket Gálos

* A szerző tanár, a Bródy Imre Gimnázium igazgatóhelyettese.

Ferenc vezette. Érettségire készülő nyolcadik osztály ebben az évben még nem volt. Ezen felül gimnáziumi előkészítő is indult a tanulni szándékozó felnőttek számára. (Az előkészítő felelt meg az első négy évfolyamnak, hiszen az anyakönyv tanúsága szerint elsős és második tanuló is akadt, igaz, csak egy-egy fő).

A 129 jelentkező vezetésével dr. Möbius Izabella tanárnőt bízták meg, aki az egyik legjelentősebb újpesti tanáregyéniség volt. (Élete alkonyán AD HONOREM ÚJPEST kitüntetésben részesült.)

A felsőbb évfolyamokba beiratkozottak száma a képzési forma népszerűségét jelezte. Az 1946 szeptemberében induló három osztályba összesen 75 felnőtt iratkozott be. A gimnázium évkönyveinek tanúsága szerint az első évfolyam hallgatói körének foglalkozás szerinti megoszlása igen vegyes képet mutatott: volt közöttük kisiparos, tisztviselő és segédmunkás is. Legalább ilyen tarka képet mutatott a tanulók életkora. A beiratkozási íveken érdekes adatokat tüntettek fel. Mivel dolgozók iskolájáról volt szó, az egyik rovat a „Kenyérkereső foglalkozás” címet viselte. A kor szokásainak megfelelően fontos információ volt a diák vallásának feltüntetése. A háború utáni közhangulatra jellemzően a beiratkozóknak hivatalos rendőrségi okirattal kellett igazolniuk a politikai megbízhatóságukat.

Az érettségi bizonyítvány gyors megszerzése érdekében úgy alakították ki a tanrendet, hogy a hallgatók egy év alatt két évfolyam tananyagát vették át. Osztályonként 6 hónap tanulmányi időt határoztak meg, így az év két részre oszlott: egy téli szemeszterre (szeptembertől februárig), és egy nyárra (márciustól augusztusig). A diákok „év végén”, azaz a 6 hónapos szorgalmi időszak lezárása után összefoglaló vizsgát tettek, amelynek tételeit magyar, matematika, valamint választott nyelv témakörökből állították össze. A vizsgaköteleseken felül azonban olyan tárgyak is szerepeltek a tanrendben, mint a hit- és erkölcsstan, föld- és néprajz, természettan, sőt latin nyelv is.

Az iskola vezetése sietett megnyugtanni a jelentkezőket, hogy „A dolgozók iskoláiban nyert bizonyítvány a rendes korúak nyilvános jogú iskoláinak bizonyítványával azonos értékű.” Ezen tény mellett az iskola legfőbb vonzerejét az jelentette, hogy a tanítás teljesen ingyenes volt.

A dolgozók gimnáziumának megindítása győ-

Dolgozók gimnáziuma

A magyar kormány 1945. nov. 21-én kelt 11.130/1945. M. E. sz. rendeletével az u. n. Dolgozók Iskoláinak létesítését rendelte el. Ezek az iskolák középfokú vagy középfokú tanulmányok folytatására nyújtanak lehetőséget azoknak a felnőtt dolgozóknak, akik önhibájukon kívül nem szerezhettek ilyen iskolai végzettséget.

A Dolgozók Iskoláiban általában naptári évenként két osztály végezhető el, a tanulmányi idő osztályonként legalább 6 hónap. A heti órák száma átlag 21. A tanulás teljesen ingyenes. A Dolgozók iskoláiban nyert bizonyítvány a rendeskorúak nyilvános jogú iskoláinak bizonyítványával azonos jogosítványt ad. Intézetünkben 1946. szeptemberében működött a dolgozók gimnáziumának V., VI., VII. osztálya és a gimn. előkészítő tanfolyam két osztálya (egy osztály az elemi iskolát, egy osztály a polgári iskolát végzettek számára).

Az u. n. téli tanév fontosabb eseményei:

Beiratás augusztus 28., 29., évvég szeptember 5. A tanítás kezdete szeptember 6. Félév november 30. Évvégi összefoglalások 1947. február 21., 22., 24. Bizonyítványosztás február 25-én. A tanítás szombat kivételével este 5-től 9-ig. Az előkészítő tanfolyam vizsgálata: 1947. február 27., 28., március 1.

A tanítást a gimnáziumi tanári testület tagjai látták el. Vezető: Szarka Gyula.

Az u. n. nyári tanév 1947. március 6-án kezdődött. Megnyílt a dolgozók gimnáziuma IV., VI., VII., VIII. osztálya és március 26-án a gimn. előkészítő tanfolyam két osztálya. Ezekben az osztályokban jelenleg is folyik a tanítás és augusztus havában fejeződik be.

V. osztály.

Beiratkozott: 19.

Osztályfőnök: Borsányi Károly dr.

Kitűnő rendű: Bakaiy Erzsébet, Hollai Eleonóra.

Jó rendű: Gede Miklós.

Jó rendű: Schnitter Károly, Szászi Mihály.

Elégséges rendű: Ilyés László, Kukusik Teréz, Rác Erzsébet, Trajkovics József, Zsombok István.

Elégtelen: —

Kimaradt: Pozsonyi Vilma.

Hosszas mulasztása miatt nem osztályozva: Biellczky Antal, Grünzveig Császár, Hózer Sándor, Janda Károly, Kolarik József, Szedlacek Elemér, Székely László, Tomkó József.

VI. osztály.

Beiratkozott: 32.

Osztályfőnök: Kalavszky István

Kitűnő rendű: Janosi Miklós, Szarka Károly.

Jó rendű: Gálhidi Tibor, Palásti Ilona, Tihanyi Klára.

Jó rendű: Csomós Ferenc, Galgóczi József, Kalocsay Magda, Markó József, Csiy Ferenc, Prinz Gabriella.

Elégséges rendű: Czinkota Ilona, Gál Vilmos, Ilyés Erzsébet, Ladislajdesz László, Nagy Lajos, Rücker Ferenc Stróbl Géza, Vidovics Ferenc, Nagy Lajos II.

Elégtelen: Bende Károly.

Kimaradt: Csöndes Klára, Kiss Irén, Maschl Sándor, Molnár István.

Hosszas mulasztás miatt nem osztályozva: Berta József, Grim András, Kardos József, Sándor Ilona, Valentinyi Gyula.

Meghalt: Steiner Sándorné.

VII. osztály.

Beiratkozott: 24.

Osztályfőnök: Gálos Ferenc

Kitűnő rendű: —

Jó rendű: —

Jó rendű: Benkő Sándor, Budincsevicz Andor, Fehér Tivadar, Frankfurter Miklós, Haraszti Sándorné, Homolya József, Hrepka Ilona, Németh Alajos, Ossi Rozália, Papp György, Pásztor Katalin, Sinkalavits Béla, Zombori Ottó.

Elégséges rendű: Arató Lajos, Barna József, Blacha Imre, Kemenes János, Selmei István, Valentinyi László, Végvári József.

Elégtelen: Nagy Imre.

Kimaradt: Krajnyák József, Véték Antal.

Hosszas mulasztás miatt nem osztályozva: Boros Pál.

Gimnáziumi előkészítő tanfolyam.

Elemi iskolát végzettek csoportja.

Osztályfőnök: Möbius Izabella dr.

Beiratkozott összesen: — — — — — 65

Vizsgálatot tett: — — — — — 30

Elégtelen egy tárgyból: — — — — — 4

Elégtelen 2-4 tárgyból: — — — — — —

Elégtelen 4-nél több tárgyból: — — — — — —

Elemi iskolát végzettek csoportja.

Osztályfőnök: Möbius Izabella dr.

Beiratkozott összesen: — — — — — 64

Vizsgálatot tett: — — — — — 31

Sikeresen vizsgázott: — — — — — 21

Elégtelen egy tárgyból: — — — — — 9

Elégtelen 2-4 tárgyból: — — — — — 1

Elégtelen 4-nél több tárgyból: — — — — — —

Sikeresen vizsgázott: — — — — — 26

keresen átalakította a befogadó Könyves Kálmán Gimnázium életét is. Elég, ha arra gondolunk, hogy ellentétben az akkori középiskolai rendszerrel, a dolgozók osztályai koedukáltak voltak, azaz ifjú hölgyek és urak egyaránt látogatták az órákat. Egy könyveses öregdiák visszaemlékezése szerint a pedellus bácsi panaszkodott is a diákoknak, hogy mióta a dolgozók estig az iskolapadokban ülnek, azóta sokkal több a dolga, este is takarítania és fűtenie kell. A nappali gimnáziummal való együttélés viszont előnyt jelentett a dolgozók iskolája számára. A felnőtt hallgatók bemutató órákat látogathattak, ezzel is gyarapítva ismereteiket.

A munka melletti 12 hónap tanulás, s a két vizsga megfeszített ütemet követelt a tanulóktól. Ez lehetett az oka annak, hogy a hallgatók kérésére rövidesen áttértek a máshol megszokott 10 hónapos tanítási évekre. Az 1948-49-es tanévtől már az új rendszerben folyt az oktatás. A változtatás a tanítás eredményességének a fokozását is szolgálta, valószínűleg ez lehet az egyik oka annak, hogy éves szinten 25 %-os továbbtanulási arányt mutatott fel a dolgozók gimnáziuma. Tehát az iskola minden negyedik tanulója folytathatta tanulmányait, még leendő orvosok, bölcsész- és közgazdász-hallgatók is kerültek ki közülük. Az más kérdés, hogy abban az időben politikai kérdésnek tekintették, hogy minél több munkásszármazású fiatallembert vegyenek fel egyetemre, vagy főiskolára. Hogy hányan szereztek diplomát a végén, arról hallgatnak a statisztikák. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy az év végi értesítőkben és anyakönyvekben nem egy tanuló neve mellett szerepelt a megjegyzések rovatban a következő: „Nagyobb szorgalomra intjük.”

A 60-as években — elsőként az országban — beindult a tagozatos oktatás, ami lehetővé tette, hogy a több műszakban dolgozók folyamatosan, mulasztás nélkül járjanak iskolába. Az évtized más fontos változást is hozott, hiszen lehetővé vált a gimnázium önállósodása. Ezt a tanulólétszám felfutása követelte meg, a régi keretek között már nem volt biztosított az oktatás.

1962-ben a Könyves Kálmán Gimnáziumtól különválva jött létre egy új iskola, mégpedig „Dolgozók Önálló Gimnáziuma Esti és Levelező Tagozata” néven. Az önállósult gimnázium első igazgatója Péter Ernő, egy pécsi születésű tanár lett.

A két különvált iskola továbbra is egy épületben működött, azaz a „Könyves” adott helyet a „Dolgozók”-nak. A tanári kar tagjai között voltak olyanok, akik mindkét helyen oktattak, de az igazgatóság már teljesen függetlenül működött. Külön tanári szobát alakítottak ki a dolgozók gimnáziumában oktatók számára a földszinten. A teljesség igénye nélkül itt illik felsorolni néhány olyan újpesti tanáregyéniséget, akik meghatározták a kerület oktatásügyét és kultúráját. Bacsa László, Birtalan Tibor, Bér Jenőné, dr. Fecske András, Sárfalvi Béláné, Sárossy Istvánné, akik évtizedeken keresztül tanítottak a Könyvesben és a dolgozóknál is. De itt tanított fiatal tanárként Pomázi László, a Babits Mihály Gimnázium nyugalmazott igazgatója, Varga Dezső, a Bajza Utcai Általános Iskola későbbi igazgatója és dr. Sipos Lajos egyetemi professzor.

Kezdetben esti és levelező osztályokra oszlott a hallgatóság. Az osztályok heti 5 napban, jórészt délután használhatták a gimnázium 21 tantermét.

Az iskola számos kísérletnek, reformnak is otthont adott. A 70-es évektől kezdve az Országos Pedagógiai Intézettel karöltve dolgozták ki az új levelező tagozatos rendszert, amely heti két konzultációs napból állt. Ez azon hallgatók érdekeit szolgálta és szolgálja a mai napig is, akik egészségügyi, családi, munkahelyi vagy egyéb okok miatt nem részesülhetnek más képzési formában.

1975 szeptemberétől az egyik első osztályban kísérletet tettek az ún. integrált oktatás bevezetésére. Az igazgató ekkor már Reinhard Béla volt. A tervek szerint a természettudományokat, mint egy külön műveltségi terület részeit tanították volna oly módon, hogy egy-egy órán mind a matematika, mind a fizika és kémia tanára jelen lett volna. A kísérlet azonban rövid életűnek bizonyult.

Az egyik legjelentősebb változás az iskola életében 1982-ben következett be. Miután az az állapot, hogy a gimnázium egy másik intézmény épületében kapott helyet, már kezdett tarthatatlanná válni (1946-ban ideiglenesnek tervezték ezt!), a Dolgozók Gimnáziuma külön épületbe költözhett. Igaz, ez az épület sem volt teljesen önálló, hiszen csupán a Megyeri út 20. alatt található általános iskolának az egyik leválasztott szárnyáról volt szó. Talán félmegoldásnak minősíthető mindez, hiszen mindösszesen 8 tanterem

felett rendelkezhetett az iskola, mégis hatalmas lépés volt ez az önállósodás útján. Cserébe az intézmény felvállalta, hogy egyesül az Újpesten már több évtizede működő Dolgozók Általános Iskolájával.

Egy évtizeden keresztül ezután anélkül működött a gimnázium, hogy jelentősebb változás történt volna életében.

A magyarországi politikai fordulattal szinte egy időben, még ha azzal nem is szoros összefüggésben, de az iskola is megújult. Régen esedékes volt már, hogy az eddig csupán „Dolgozók”-ként emlegetett gimnázium nevet válasszon magának.

1991. január 1-jei keltezéssel ezek után vette fel az intézmény a Bródy Imre Gimnázium nevet. Ez a fontos lépés már Kovács Árpádné igazgatónő hivatali idejére esik, aki a legtöbbet tette azért, hogy az iskola nappali gimnáziummá váljon.

Ez a lépés csupán az első igazán jelentős elmozdulás volt a fejlődés útján. Hosszas utánjárás és szervezőmunka eredményeképpen a gimnázium az 1992-es tanévet már egy új épületben kezdhette. Az Attila utcai egykori általános iskola üres tantermei csupán a gimnázium számára voltak újak, hiszen a közel 100 éves falak meglehetősen rossz állapotban voltak. Ezért a szeptemberi tanévkezdést megelőző hónapokban lázas felújító munka folyt, melynek eredménye az lett, hogy a

Dolgozók gimnáziumának statisztikai adatai.

		Osztályok			
		V.	VI.	VII.	V–VII.
a)	Beírt nyilvános tanuló fiú	14	22	20	56
	Beírt nyilvános tanuló leány	5	10	4	19
	Osztályozott nyilv. tanuló fiú	6	16	17	39
	Osztályozott nyilv. tanuló leány	4	6	4	14
	Osztályozott összesen	10	22	21	53
	Ezek közül ismétlő	—	1	1	2
b)	életkora				
	1910-ben született v. korábban	2	1	1	4
	1911-ben	—	3	1	4
	1912-ben	—	—	2	2
	1914-ben	—	—	1	1
	1915-ben	—	1	1	2
	1917-ben	—	1	—	1
	1919-ben	1	—	1	2
	1920-ban	—	3	2	5
	1921-ben	—	1	1	2
	1922-ben	1	—	5	6
	1923-ban	3	3	—	6
	1924-ben	—	5	3	8
	1925-ben	—	1	1	2
	1926-ban	—	3	2	5
	1927-ben	2	—	—	2
	1928-ban	1	—	—	1
c)	vallása				
	Római katolikus	7	17	17	41
	Görög katolikus	1	—	—	1
	Református	—	3	2	5
	Evangélikus	1	2	1	4
d)	Baptista	1	—	1	2
	anyanyelvvel				
e)	foglalkozása				
	Magyar anyanyelvű	10	22	21	53
f)	lakhely szerint				
	Csak magyarul beszél	—	22	21	53
	Kisiparos	—	2	—	2
	Ipari segédszemély	4	10	12	26
	Kereskedelmi tisztviselő	—	—	3	3
	Köztisztviselő	2	2	2	6
	Magántisztviselő	3	6	4	13
	Közlekedési segédszemély	—	1	—	1
	Közlekedési tisztviselő	1	—	—	1
	Más értelmiséri	—	1	—	1
g)	lak. szer.				
	Helyben lakik	6	15	15	36
	Budapesten lakik	2	4	3	9
	Rákospalotán lakik	1	3	3	7
h)	óránulaz.				
	Alaon lakik	1	—	—	1
	Szüleivel lakik	7	15	5	27
	Saját lakása van	3	7	16	26
i)	általános				
	Egy órát sem mulasztott	1	—	4	5
	A heti óraszámánál kevesebbet m.	3	—	8	11
	Az igazoltan mulasztott órák száma	520	727	672	1919
	Az igazolatlanul mulasztott órák sz.	—	—	—	—
	Kitűnő rendű	2	2	—	4
j)	Jó rendű	1	3	—	4
	Elégséges rendű	2	7	13	22
	Elégtelen egy tárgyból	5	9	7	21
	Elégtelen 2–4 tárgyból	—	1	1	2
	Elégtelen 4-nél több tárgyból	—	—	—	—

tanulókat egy tiszta, szépen berendezett, jól felszerelt iskola fogadhatta. 1993 nyarán tovább fejlődött az iskola, mivel elkészült a tetőtér beépítése is. A már meglévő tantermek mellé könyvtárat, nyelvi termeket, színháztermet alakítottak ki, megteremtve ezzel egy modern oktatási intézmény működési feltételeit.

50 év alatt jelentős változásokon ment át az iskola. A dolgozók gimnáziuma gyakorlatilag megszűnt, mára a „Bródy” Újpest egyik ismert és elismert nappali gimnáziuma. Az iskola diákjai és tanárai

a jogelőd intézmény alapításának félszázadik évfordulóján tisztelettel emlékeznek a múltra, és bizalommal tekintenek a gimnázium jövője felé.

Trojki Ildikó*

A Bródy Imre Gimnázium épületének rövid története

Az Attila utcában, Újpest egyik legrégebbi részén már évtizedek óta található iskola. A múlt század végén, a gyorsan fejlődő település szaporodó lakossága miatt szükségessé vált, hogy egyre több iskola létesüljön. 1880-ban a község tulajdonában lévő Attila u. 6. sz. alatti telken felépült egy négy tanteremből álló iskola. Ez az épület nagyjából a mai Bródy Gimnázium helyén állhatott. Az intézmény nem volt önálló, mert ebben az évben került állami kézbe az addig az egyházak irányítása alatt álló iskolák többsége.

Az összevont újpesti iskolák megbízott igazgatója Mády Lajos református lelkész volt, aki mint kora oktatásügyének egyik legjobb ismerője, méltán kapott halála után társadalmi elismerést: Újpest egyik utcájának névadója lett. Szervezőképességének és makacs kitartásának köszönhetően egy évvel később ez az iskola két tanteremmel bővült, de ez a fejlesztés csupán ideiglenes megoldás volt, mert az épületet nem tervezték hosszú időre. Jelentősebb fejlődés csak a XX. század elején tapasztalható, 1901 és 1912 között hét új iskolaépülettel gazdagodott a település. A fejlesztésre báró Wlasics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter hivatali ideje alatt került sor, és ezért Újpest a minisztert díszpolgárává is megválasztotta. Ezek az iskolaépületek már megfeleltek a kor legmagasabb szintű követelményeinek is, és egymással építészeti rokonságot mutattak. 1901-ben épült az Erzsébet utcai (ma Károlyi István) iskola, ezt követte az Attila utcai épület (ma a Bródy Gimnázium), de már állt a Lőrinc utcai és a mai Tanoda téri épület. Az Attila utcai épület ugyanazokat a stílusjegyeket viseli magán, mint az Erzsébet utcai vagy a Tanoda téri iskolák. Szembetűnő, hogy ez az egyetlen iskolaépület ma Újpesten, amelyet a város címere ékesít.

Az Attila utcai iskolaépületben 1902 szeptemberében indult meg az oktatás nyolc fiú és nyolc leány elemi osztály számára. A két nemű diákok elválasztását ma is az épület két bejárata igazolja. Az intézet kivitelezésére már 1889-ben született egy pályázati terv, amely még nagyobb épületet javasolt

felépíteni. A jelenlegi telek is nagyobb részét beépült volna, a két bejárat pedig két utcára: az Attila és a József utcára nyílt volna. Ez a tervrajz fennmaradt, a felépült iskola azonban szerényebb méretű lett, valószínűleg pénzhiány miatt.

Az épület tervezői Baumgarten Sándor és Hercegh Zsigmond voltak, akik 1888 és 1908 között — minisztériumi megbízásból — a gyermeknevelési és oktatási intézmények országos hálózatát alakították ki, ill. tervezték és művezették. Az egyedi tervek mellett kisdedóvó és népiskolai mintaterveket is készítettek. Az épületek többségén — így az Attila utcai iskolán is — Lechner Ödön stílusjegyeit alkalmazták. A szecessziós stílusnak megfelelően az épületen sokféle anyagot használtak: kovácsoltvasat (mitikus sárkányt idéző zászlótartók), bádogot, terrakottát, téglát, betont, majolikát, stukkót, mozaikot, üveget, mindezekből vizuális egységet teremtve. A kerámiát az épület külső falán az alábbi módon alkalmazták: 1. a homlokzat architektikus tagolására szerkezeti szerep nélkül: gyámkövek, párkányok, idom- és tetőcserepek és csúcsdíszek formájában. 2. Díszítésre az azonosítás eszközeként a címerábrázolást. 3. Burkolásra: időtálló, színtartó, dekoratív homlokzat-megjelenítésre a klinker téglát.

Az épület belső terében, főként a lépcsőházakban, az előcsarnok és a folyosók burkolásában találunk hímeskő alapzatot. A kerámiákat Zsolnay Vilmos pécsi gyárában készítették. A bejárati ajtónál díszkőből kirakva szerepel az építés dátuma. A közel százestendős épület eddig már többször is felújításra szorult. A II. világháborút követő felújítás során a homlokzatot díszítő gipszstukkók jórészt eltávolították, de levették Újpest címerét is. Ezt a közelmúltban helyreállították. 1992-ben, amikor a gimnázium az épületbe költözött, megújult a belső tér, majd a tetőtér is beépült. A felújítás terveit az Országos Műemlék Felügyelőség jóváhagyta. Remény van arra, hogy a 100. évfordulón ismét régi szépségében használhatjuk az iskolát.

*A szerző a gimnázium művészettörténet-tanára.

Dokumentumok az 1956-os forradalom újpesti eseményeiről*

Kelemen Gyula, a forradalom kormányának államminisztere

A Nagy Imre kormány egyik tagja az újpesti Kelemen Gyula szociáldemokrata politikus volt. Neve és munkássága az utóbbi évtizedekben már csak egykori párttársai és harcostársai előtt volt ismert. 1991-ben alakult meg a „Kelemen Gyula Alapítvány”, amely felvállalta a politikus és az ember életének bemutatását és példaként állítását. Pályafutásának bemutatásával emlékezünk 1956 forradalmi napjaira.

mányúton Franciaországban. Hazatérése után a Népszava tudósítója volt, különösen Újpest ügyeiről cikkezett. 1945 után nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselővé választották. 1945 és 1947 között iparügyi államtitkár, 1945 és 1948 között az Újpesti Nagybizottmány és a képviselő testület tagja volt. 1948-ban a Nitrokémia néven ismert, koncepciós per vádlottja lett, és életfogytiglani fegyházra ítélték.

Kelemen Gyula

1897-ben született Újpesten. Eredeti szakmája műszerész volt. Kora ifjúságától kezdve részt vett az újpesti munkásmozgalomban, állandó önképzéssel gyarapította tudását. A Törekvés Takarékpénztár újpesti fiókjának vezetőjeként Újpest város képviselőjévé választották. Mint képviselő, a Pest vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, az újpesti testnevelési bizottság vezetője lett. Sokat fáradozott az újpesti szociáldemokraták szervezetének létrehozásában. Éveket töltött tanul-

1956-ban kegyelemből elengedték hátralévő büntetését, később pedig — perújrafelvétel során — bűncselekmény hiányában rehabilitálták. Az ezt követő években teljes visszavonultságban élt Újpesten. 1973-ban halt meg, temetése a Megyeri úti temetőben felért egy politikai tüntetéssel. Kelemen Gyula azok közé az újpesti polgárok közé tartozott akik munkássorból lettek politikai vezetők, és szülőhazájukhoz hű polgárok.

* A szerkesztő köszönetet mond dr. Kovács Ivánné és Szendiné Kósa Katalin tanárnőknek, valamint Lehoczky Gábornénak az itt közölt dokumentumokért

Ami a forradalom után következett

Az Újpesti Forradalmi Bizottság tagjainak pere 1958. április 16-án kezdődött. 93 tárgyalás után az I. fokú ítéleteket 1959. március 15-én (!) hozták meg. A Budapesti Fővárosi Bíróság Népbíróági Tanácsának elnöke dr. Halász Pál volt, a bíróság tagjai pedig Habas János és Horák Ferenc népbírók.

Az ítéletek a következők voltak:

I. rendű vádlott:	Kósa Pál	<u>halál</u>
II. rendű v.	Gábor László	<u>halál</u>
III. rendű v.	Péterfi Miklós	<u>halál</u>
IV. rendű v.	Kollár Lajos	életfogytiglan
V. rendű v.	Sohonyai János	16 év börtön
VI. rendű v.	Lészai Béla	8 év börtön
VII. rendű v.	Kollár Mihály	12 év börtön
VIII. rendű v.	Rácz Endre	életfogytiglan
IX. rendű v.	Kiss Imre	6 év börtön
X. rendű v.	Koszterna Gyula	<u>halál</u>
XI. rendű v.	Csehi Károly	<u>halál</u>
XII. rendű v.	Lichtenstein Sándor	<u>halál</u>
XIII. rendű v.	Kollár József	10 év börtön
XIV. rendű v.	Szabó Lajos	7 év börtön
XV. rendű v.	Sinka Lajos	15 év börtön
XVI. rendű v.	Venczel Ferenc	8 év börtön
XVII. rendű v.	Valkó László	12 év börtön
XVIII. rendű v.	Szikora Rudolf	15 év börtön
XIX. rendű v.	Vanyek Antal	20 év börtön
XX. rendű v.	Somlyói Nagy Sándor	<u>halál</u>
XXI. rendű v.	Roik János	<u>halál</u>
XXII. rendű v.	Nyiri György	életfogytiglan
XXIII. rendű v.	Molnár Endre	16 év börtön
XXIV. rendű v.	Tóth Gábor	13 év börtön
XXV. rendű v.	Bede Margit	7 év börtön
XXVI. rendű v.	Györi Tibor	9 év börtön
XXVII. r. v.	Gerényi Gyula	15 év börtön
XXVIII. r. v.	Dr. Rajki Márton	<u>halál</u>
XXIX. rendű v.	Hornyák Tibor	10 év börtön
XXX. rendű v.	Gémes József	<u>halál</u>
XXXI. rendű v.	Szücs István	8 év börtön
XXXII. r. v.	Tichy József	3 év 6 hónap b.
XXXIII. r. v.	Jancsovics József	7 év börtön

A II. fokú ítéletek 9 tárgyalás után 1959. július 28-án születtek a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsában.

A tanácsvezető bíró dr. Borbély János volt, a bíróság tagjai pedig Fehér Kálmán, Sulyán György, Szabó Sándor és Maróti Károly népbírók.

A tanács az alábbi ítéletet hirdette ki:

A halálbüntetést jóváhagyta:

Kósa Pál,
Gábor László,
Koszterna Gyula,
Csehi Károly,
Somlyói Nagy Sándor,
Dr. Rajki Márton és
Gémes József esetében.

A halálbüntetést életfogytiglani büntetésre változtatta:

Péterfi Miklós,
Lichtenstein Sándor és
Roik János esetében.

A többi ítéletet részben enyhítették, nagy részüket súlyosbították.

A halálos ítéleteket 1959. július 30-án

Csehi Károlyon,
Koszterna Gyulán,
Dr. Rajki Mártonon,
Somlyói Nagy Sándoron és
Gémes Józsefen végrehajtották.
1959. augusztus 5-én Kósa Pál,
1959. szeptember 23-án Gábor László
kivégzésére is sor került.

Összeállította: dr. Mészáros István.

Néhány plakát és röplap a korabeli dokumentumok közül

F A M U N K Á S O K !

Ujpest asztalosai !

Betört az ablak, tönkrementek az ablak - tokok. Kivitte az ajtót a légnyomás ! - Panaszkodnak a családanyák !

Halljátok meg ti is az anyák sirását ! Szeretod a családod, Szeretod a népet ? Segít az anyák nehéz gondjain !

Láss munkához, ha gy legyen meleg lakása az újpesti gyermeknek , a mi drága kis magyarjainknak !

V E D D F E L A M U N K Á T !

Javítsd ki a rossz ajtókat, készíts új ablak - tokokat !

Hozd rendbe a megrongált buterokat !

Dolgozz, hogy béke legyen.

Dolgozz, hogy nyugalom legyen !

MAGYAROK!

UJPEST DOLGOZÓ NÉPE KÖVETELI:

1. Új ideiglenes forradalmi nemzeti kormány alakítását a felkelő fiatalok vezetőinek részvételével, amely végrehajtja nemzeti követeléseinket.
2. A statárium azonnali beszüntetését.
3. A varsói szerződés azonnali felmondását. A szovjet csapatok hadiládeként vonuljanak ki hazánkból.
4. A vérengzésért valóban felelősök törvény elé állítását. Az elfogottak azonnali szabadonbocsátását, Általános politikai amnesztiát.
5. Igazi demokratikus alapon épülő szabad Magyarországot.
6. Általános és titkos választójogot és rövid időn belül szabad választásokat több párt részvételével.
7. A rádió és a sajtó mindenkor a tiszta igazságot közölje.
8. Általános sztrájkjogot és valódi érdekképviselői szervezet a dolgozó népnek.
9. A hovátság vegye át a rend fenntartását, (az államvédelmi hatóság embereit szerelje le, különben a vérontás veszélye fennáll).

A tüntetést és a sztrájkot a végső győzelemig folytatjuk, de őrizzük meg nyugalmunkat és a rendet. Elítélünk mindennemű anarchiát, pusztítást és rombolást.

CSATLAKOZZON KÖVETELÉSÜNKHÖZ MINDEN IGAZ MAGYAR!

UJPESTI FORRADALMI BIZOTTSÁG

Felhívás Újpest lakosságához!

Az Újpesti Nemzeti Bizottság a tegnap délután megtartott ülésén a következő határozatot hozta:

1. Az Újpesti Nemzeti Bizottság úgy határozott, hogy nem kívánja városunkat hadszíntérre tenni.

2. A nemzetőrök a város rendjének és nyugalmanak biztosítására minden külön utasítás nélkül is teljesítenek szolgálatot.

3. Változatlanul fenntartjuk követelésünket, hogy hazánk szabad, független és semleges ország legyen, az idegen csapatokat vonják ki az ország területéről.

Fenti határozat értelmében a nemzetőrség már előzőleg felfegyverzett alakulatai a város határát megszállták és biztosították a város védelmét. A kiadott parancs értelmében a várost körülvéő szovjet csapatokat értesítettük, hogy itt a rend és törvényesség biztosítva van. A városba ne jöjjenek be, mert ebben az esetben a nemzetőrség akcióba lép.

Mindeddig Újpest területére szovjet csapatok nem jöttek be. Egyes helyeken szovjet harcosok leteszik a fegyvert, részükre a védelmet és az ellátást biztosítjuk.

Felkérjük a lakosságot, hogy nyugalmaát őrizze meg. A Nemzeti Bizottság továbbra is biztosítja a lakosság ellátását a lehetőséghez képest. Készleteink vannak.

A törvényes rendet is fenntartjuk, senki törvényteleniséget ne kövessen el, mert ezekkel szemben, akik e nehéz napokban egyéni érdekből polgártársaik vagyonát vagy életét bántalmazták, szigorúan elé fogunk járni.

Nemzeti Bizottság Elnöke

Újpesti dolgozói!

Újpesti dolgozói mindig a forradalmi harc élén jártak. Hat napja folyik a vér Budapest utcáin. Soha többé ne térhessen vissza a múlt önkénye, ezért követeljük:

1. A dolgozók valóban a gyár urai legyenek! Ezt csak úgy lehet biztosítani, ha az üzemek önállóságot kapnak és maguk szabják meg, miképpen gazdálkodjanak. Éppen ezért minden üzemben haladéktalanul létre kell hozni a munkástanácsokat.
2. A dolgozók kapják meg a megélhetéshez szükséges fizetést! Az alacsonyfizetésű dolgozók bérét emeljék fel tizenöt százalékkal. A többgyermekes dolgozók részére számottevő családipótlékot kell biztosítani. Azonnal el kell törölni a gyermektelenségi adót. Rendezni kell a dolgozók nyugdíját. - A párt és a kormány Budapest munkásnegyedeiben a gyárak dolgozóival egyetértésben kezdjen hányarányú lakásépítéshez.
3. A magyar kormány a harcok megszűnése után azonnal kezdjen tárgyalásokat a szovjet kormánnyal a csapatok kivonásáról.

Ahhoz, hogy követeléseinket megvalósíthassuk, most a legfontosabb a rend és a nyugalom biztosítása!

MDP IV. ker. PVB.
IV. ker. Tanács VB.
Hazafias Népfront IV. ker. Elnöks

Felhívás!

MUNKÁSOK, PARASZTOK, ÉRTELMISÉGIEK!

**Általános sztrajkot hirdetünk és követelünk mindaddig, amíg
a vérontások meg nem szűnnek és a magyar nép jogos
követeléseit meg nem valósítják.**

**Mi Újpest dolgozói csatlakozásra hívjuk fel
az egész magyar népet!**

ÚJPESTI FORRADALMI BIZOTTSÁG

Mártírok útja, 1956. november 8.

Jeney Károly:*

100 éves a magyar fényforrásipar fellelője, az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.

A kezdetekről...

A Huszár utcai gyár nem tette lehetővé sem a mechanikai, sem az izzólámpa-osztály bővítését, ezért a vállalat igazgatósága 1899 tavaszán új gyár létesítése mellett döntött. Szándékát 1899 júniusában először a Kereskedelemügyi Minisztériummal közölte, amelyet azzal indokolt, hogy az Egyesült Villamossági Rt. a korlátlan tőkével dolgozó német telefon- és izzólámpa-iparral csak akkor maradhat versenyképes, ha bővíti gyártási volumenét, ennek érdekében pedig feltétlenül új gyárat kell építenie, ahol kapacitását legalább a jelenlegi háromszorosára emeli. A nagyirányú beruházások az üzleti eredményekben természetesen visszaesést fognak jelenteni, különösen azért, mivel eleinte két gyártelepen fog üzemet fenntartani. Az igazgatóság arra kérte a minisztert, hogy az új gyár érdekében a telefonkészülékekre és az izzólámpákra kapott állami kedvezményeket a törvény által megszabott határidő végéig folyósítsa, és 15 esztendeig biztosítson adómentességet.

A Kereskedelemügyi Minisztérium a vállalat beadványára azt javasolta, hogy ne a fővárosban, hanem annak környékén építkezzék, mert ebben az esetben a gyárat a maximális időtartamig állami kedvezményekben részesítheti.

Az igazgatóság a végső döntés előtt felkérte Engländer Richárdot, a bécsi műszaki főiskola tanárát, hogy a Huszár utcai gyárat a tűzbiztonság és az üzem továbbfejlesztése szempontjából alaposan vizsgálja meg.

Engländer a megbízatásnak eleget tett, és a helyszíni szemlék alapján megállapította, hogy a gyár nem maradhat a Huszár utcai helyiségekben.

„A gazdaságos gyártás érdekében az új gyár építését a szükségesség parancsolja.” Engländer szakvéleménye alapján az igazgatóság 1899. október 11-én felhatalmazta a végrehajtó bizottságot, hogy gondoskodjék 8-10.000 négyszögletes telek megvásárlásáról.

A végrehajtó bizottság a telekvásárlás kérdésében először Budapesten tájékozódott. Leipziger Vilmos szeszgyáros Óbudán, közvetlenül a Duna partján ajánlott gyáráépítésre alkalmas területet. Az ügyvezető igazgatóság azonban beható vizsgálat után elzárkózott a telek megvásárlásától, mivel feltöltése a vételárát jelentősen megnövelte volna.

Eközben megérkezett a Kereskedelemügyi Minisztérium döntése is: az Egyesült Villamossági Rt.-nek, ha Budapesten vagy annak közelében izzólámpák és gyengeáramú gyártmányok előállítására gyártelepet létesít, az üzembe helyezés napjától számított 15 évig állami kedvezményeket biztosít. Kikötötte azonban, hogy a vállalat a régi gyárat megszünteti, az új gyárba 600.000 Ft. tőkét fektet be, az első évtől kezdve 1200 munkást foglalkoztat és napi 25.000 db izzólámpa gyártására rendezkedik be.

A Minisztérium a vállalatot még szénelektrodák előállítására is kötelezte, és az üzembe helyezés határidejéül 1900 végét tűzte ki.

A Kereskedelemügyi Minisztérium kedvező döntése után az igazgatóság lemondott budapesti telekvásárlási szándékáról és 1900. január 28-án Újpesten gr. Károlyi Sándor nagybirtokostól 13.500 négyszögöl kiterjedésű ingatlant vett. A 182.250 korona vételárból az Egyesült Villamossági Rt. 82.250 koronát a szerződés aláírásakor kifizetett, a hátralékos 100.000 korona kiegyenlítésére pedig háromévi haladékat kapott.

Újpest a századfordulón Budapest legjelen-

* A szerző levéltáros. A most közölt cikk részlet az 1987-ben kiadott „A Tungsram Rt. története 1896-1945” c. kiadványból.

több peremterületének számított 41.858 főnyi lakosával, virágzó kézműiparával, az alakuló gyáriparával.

Amikor az Egyesült Villamossági Rt. 1900 elején megvásárolta mai telephelyét, az ingatlant a Károlyi-család főti hitbizomány-birtoka vette körül, amelyet a Dunáig csak a Fővárosi Vízművek telkei szakítottak meg. 1846 óta áthaladt rajta a Budapest és Vác között közlekedő első magyar vasút, 1869 óta pedig lóvasút kötötte össze Megyert a Kálvin térrel.

A vállalat igazgatósága 1900. február 3-án közölte Újpest elöljáróságával, hogy 2 millió

részére egyelőre nem épített házakat, hogy az üresen álló újpesti lakások értékesítését elősegítse. Wolfner Tivadar újpesti börgyáros közbenjárására — aki az elektrotechnikai gyár újpesti felépítésének egyik lelkes kezdeményezője és támogatója volt — a községi képviselőtestület az igazgatóság kérelmét teljesítette, ezenfelül mentesítette a vállalatot a községi adók és járulékok fizetése alól az állami kedvezmények tartamára.

Az igazgatóság 1900. február 10-i ülésén utasította az ügyvezető igazgatóságot, hogy az építési terveket március közepéig készíttesse el. Az építési munkálatok előkészítésével és megszervezésével

korona befektetéssel Újpesten elektrotechnikai gyárat létesít, ha ennek megfelelő előfeltételeit biztosítva látja. Amikor Budapestről, az ország ipari és kereskedelmi gócpontjából áttelepül Újpestre, jelentős terheket vesz magára.

Viszonzásul az elöljáróságtól a csatorna- és vízhálózatnak a gyártelepig való meghosszabbítását, az aszfaltjárda és a közvilágítás kiterjesztését, valamint a telek feltöltéséhez szükséges föld és homok díjtalan rendelkezésre bocsátását kérte. Egyúttal bejelentette, hogy tisztviselői és munkásai

Egger Gyula vezérigazgatót, Maishirn Péter igazgatósági tagot és Pintér József műszaki igazgatót bízta meg. Szakértőknek Egger Ernőt, a bécsi VEAG vezérigazgatóját és Engländer Richárd professzort kérte fel.

A tervrajzokat az építési bizottság 1900. április 10-én Bécsben tartott ülésén vitatta meg, ahol Vas E. Ferenc és Krassny Miksa igazgatósági tagok felvették azt a kérdést, hogy mi indokolja az Izzólámpagyár kapacitásának napi 25.000 db-ra való növelését és a Mechanikai Gyár megkésztetését.

Pintér József műszaki igazgató az elmúlt üzletek tapasztalataival bizonyította a termelés-felfutás realitását: 1894/1895-ben 582.000 db, 1897/1898-ban 1.224.000 db, 1898/1899-ben 1.600.000 db és 1899/1900-ban 2.300.000 db izzólámpát rendeltek a cégtől. A rendelésállomány állandó növekedéséből joggal lehetett arra következtetni, hogy az 1902/1903-as üzletévben 6 millió lámpára lesz majd igény, amit napi 22.000 db lámpa gyártásával tudnak kielégíteni. Pintér kimutatta azt is, hogy míg az 1899/1900-as üzletévben 1 lámpa önköltsége 16 krajcár volt, 25.000 db lámpa/napos gyártás esetén ez 13,5 krajcárra csökken. Nyilvánvalóvá vált, hogy a lámpák eladási árának süllyedését csak a gyártási volumen folyamatos növelésével lehet kiegyenlíteni. Egger Béla a tervek ellen, Engländer professzor a tervek mellett szállt síkra. Végül az építési bizottság az elkészített terveket elfogadta. Mivel a telekvásárlás és az építési tervek elkészítése, ill. jóváhagyása elhúzódott, a Kereskedelemügyi Minisztérium az újpesti ipartelep felépítésére kitűzött határidőt 1900 végéig, az üzembe helyezés időpontját pedig 1901 tavaszáig meghosszabbította. A vállalat befolyásos közbenjáróinak kérésére a minisztérium ahhoz is hozzájárult, hogy a gyár az eredetileg kikötött munkáslétszámot csak az üzembe helyezést követő harmadik évben érje el.

Miután az iparhatósági és építési engedélyt június 30-án megkapta, az ügyvezető igazgatóság megkötötte az építési szerződést Wellisch Sándor és Gyula építési vállalkozókkal. A végrehajtó-bizottság megbízta Egger Gyulát, Pintér Józsefet és Engländer Richárd professzort, hogy a szükséges gépi berendezést rendeljék meg, és a vonatkozó szerződéseket kössék meg. A Wellisch-cég az építési munkákkal 1900. szeptember végén annyira előrehaladt, hogy sor került az első kereseti kimutatások folyósítására.

Az új gyár építkezési és berendezési költségeinek biztosítására az 1900. október 5-i rendkívüli közgyűlés felemelte a vállalat alaptőkéjét 2.000.000 koronáról 3.000.000 koronára.

Építés közben az eredeti terveken több módosítást kellett eszközölni, sőt új szükségletek is merültek fel. Így a Posta- és Távirat-igazgatóság kérésére elhatározták, hogy az új gyártelepen hivatali helyiséget biztosítanak a posta- és táviróhivatal részére, a postamester pedig díjtalan lakást kap az épületben. A mechanikai osztályt az eredeti tervtől

eltérően szárnyépülettel egészítették ki, hogy a telefonközpontok építésével kapcsolatos munkálatokat programszerűen végezhesse. Az épületbővítést különben a gyengeáramú gyártmányok exportjának várható növekedése is szükségessé tette.

Az új gyár építési munkálatai 1901 nyarán befejeződtek. Július közepén a gépek beállítása annyira előrehaladt, hogy a Láng Gépgyár, amely az erőtelep gépi berendezését szállította, megtarthatta az első próbákat. A vízkérdés is kedvezően alakult: a kutaknál nem lépett fel nyomáscsökkenés. Augusztus végén üzembe helyezték a gázgyárat és megkezdtek az izzólámpagyártást. Néhány hét múlva a mechanikai osztály elfoglalta új helyiségeit. Az építkezési és berendezési költségek több mint félmillió koronával meghaladták a tervezett összeget és elérték a 2.563.719 koronát. Az építési vállalkozók 1.006.480 koronát kaptak. A gépi berendezés 141.000, a villamos berendezés 97.000, a vákuum-berendezés 23.000, a kazán 60.000, a gázgyár 74.000, a kövezési munkák 16.000 és a szerelési munkák 174.000 koronába kerültek.

1901 végén az új gyár már teljes kapacitással működött, az igazgatóság tehát egy év késéssel eleget tett a Kereskedelemügyi Minisztérium kívánságának. Az ívlámpákhoz szükséges szénelektrodák gyártásának bevezetése azonban elhúzódott, így a vállalat a minisztériumtól halasztást kért, amit 1902 végéig meg is kapott. Az igazgatóság azonban ettől a kötelezettségétől meg akart szabadulni, és a Kereskedelmi Bank vezetőinek közbenjárására a Kereskedelemügyi Minisztérium végül is beleegyezett, hogy a vállalat szénelektrodák helyett vasútbiztosító berendezéseket szállítson.

Az újpesti telepen a mechanikai és izzólámparészleg élesen elkülönült egymástól. A mechanikai gyáregység szervezetileg gyártásra, üzemirodára, telefonszerkesztésre, vasútbiztosító berendezések szerkesztésére, raktárra, kalkulációra, statisztikára és kereskedelmi irodára tagolódott. Az izzólámpagyáregység üvegfüvő-, photométer-, légszivattyú-, beillesztési, gipszelő és lámpafej-feltevő osztályból, raktárból és kereskedelmi irodából állt. A mechanikai gyáregység műszaki személyzetét 7 mérnök, 6 rajzoló és 9 munkavezető alkotta, míg az izzólámpa-gyáregység szakirányítását 1 üzemvezető, 1 vegyész és 10 munkavezető végezte. Az új gyárban tűnik fel szervezőképességével Aschner Lipót, aki kezdetben az izzólámpa-osztály irodafőnöke, majd 1904. július 1-jétől aligazgató volt.

Egger Gyula vezérigazgató évi fizetése ekkor 16.800 korona, Pintér József műszaki igazgatóé 15.000 korona, Aschner Lipóté pedig 8.000 korona volt.

Az újpesti gyár tervezésekor Pintér József nem tévedett, amikor az izzólámpa-kereslet rohamos növekedését jósolta. Hamarosan beigazolódtott, hogy a jelentkező igényeket a Huszár utcai gyár semmiképpen sem tudta volna kielégíteni. Az új izzólámpa-osztály kapacitása viszont lehetővé tette, hogy a vállalat az 1902/1903-as üzletévben 3.896.538 db, az 1903/1904-es üzletévben pedig 4.519.257 db lámpát tudjon értékesíteni.

Az 1902/1903-as üzletévben az izzólámpák ára a piacon uralkodó éles verseny következtében erősen csökkent, ami a gyárosokat arra készítette, hogy a további áresést kartell alakításával akadályozzák meg. Egyik szervezője, Philipp Westphal 1903 áprilisában értesítette az Egyesült Villamossági Rt.-t: „Az izzólámpaárak állandó süllyedése lehetővé tette, hogy Európa mértékadó izzólámpagyárai között egyetértést hozzon létre.” Az izzólámpa kartell „Verkaufsstelle der Vereinigten Glühlampenfabriken” néven korlátolt felelősségű társaságként alakult meg Berlinben 1903. szeptember 16-án 1 millió márka alaptőkével. Az alaptőkéhez a kartelltagok kontingensük arányában járultak hozzá, amit 27,7 millió márka forgalom alapján állapítottak meg. Az AEG és a Siemens un Halske AG egyenként 22,633%, az Egyesült Villamossági Rt. 11,316%, a Philips pedig 11,307% kontingenst kapott, míg a többi nyolc gyár részesedése együttesen 29,761%-ot tett ki. A korlátolt felelősségű társaságot a kartelltagok által kijelölt héttagú igazgatóság képviselte.

A kartellszerződés értelmében az izzólámpák értékesítése a kartell feladatát képezte, de az Egyesült Villamossági Rt.-nek jogában állott, hogy azokban az országokban, ahol nem működött kartelltag, kontingense 80%-a erejéig eladhasson izzókat akár fogyasztóknak, akár viszonteladóknak.

A Berlinben létrejött izzólámpakartell az Egyesült Villamossági Rt. értékesítési gondjain kétségtelenül könnyített. A megállapított árakon átvette a vállalatra eső lámpamennyiséget, az eladásról maga gondoskodott, majd kifizette a nyereséget. A forgalmazás kérdésének megoldása fellelődtette a vállalatot és lehetőséget adott arra, hogy az izzólámpa-üzemben radikális átszervezést hajtsa

vége, ami jelentős megtakarítást és új munkamódszerek kialakítását eredményezte.

Az izzólámpakartellhez történő csatlakozással az eladási képviselők egy része feleslegessé vált. Mivel a képviselők a szakmában kiváló üzletszerzőknek számítottak, működésükre az igazgatóság a többi gyártási ág érdekében továbbra is igényt tartott. Megtartásukat főként a gyengeáramú gyártmányok exportjának tervezett növelése indokolta.

A szénszálas izzólámpa nyereséges értékesítésének kérdése átmenetileg tehát megoldódott, továbbra is égető probléma maradt azonban az izzólámpa minőségének, fényhatásfokának és élettartamának növelése.

Az izzószál hőmérsékletének emelésére széles körű kutatások indultak. Ezek során feltűnést keltett Walter Nernst Nobel-díjas kémikus által kikísérletezett lámpa, amelynél az izzótestet fémoxidok keverékéből állították elő.

Bár az izzótest hőmérsékletét 2350 °C-ra növelte, a lámpa fényhatásfoka alig 50%-kal haladta meg a közönséges szénszálas izzólámpáét.

A Nernst-izzólámpa nyomban felkeltette az Egyesült Villamossági Rt. szakembereinek figyelmét, és javaslatukra a vállalat a Ganz és Társa céggel együtt megszerezte azt a jogot, hogy gyártassa Ausztria-Magyarország területén. A gyártási engedély megszerzése után azonnal megindultak a kísérletek, amelyeknek során csakhamar kiderült, hogy a Nernst-lámpa nem szorítja ki a szénszálas izzókat, alkalmazására inkább különleges területeken, az izzólámpa és ívlámpa közötti viszonylatban kerülhet sor. A szabadalom kidolgozásával kapcsolatos munkálatokat annak ellenére az Egyesült Villamossági Rt. és a Ganz szakemberei együttesen folytatták. Amikor az AEG berlini gyára 1901 tavaszán piacra hozta a Nernst-lámpákat, a hazai szabadalom-tulajdonosok elhatározták: az AEG sikerétől teszik függővé a gyártás megkezdését, noha a kísérletek továbbra is arra mutattak, hogy a Nernst-lámpáknak nincs gyakorlati értéke. Az AEG kérésére a két magyar vállalat 1902 decemberében megengedte a berlini gyárnak, hogy az általa gyártott, különleges megjelöléssel ellátott Nernst-lámpákat 10%-os licenrdíj ellenében forgalomba hozza a Monarchia területén.

Ezzel azonban sem az Egyesült Villamossági Rt., sem a Ganz és Társa nem mondott le a Nernst-lámpa előállításának jogáról. A két vállalat 1903-

ban meg is kezdte gyártását és kisebb mérvű forgalmazását, tömeggyártására azonban részben az érdeklődés hiánya, részben pedig a fejlesztési kísérletek során elért más irányú eredmények miatt nem került sor.

Az izzólámpa-fejlesztésben új fejezetet nyitott az a felismerés, hogy az izzótest volfrámfémből is kialakítható. Dr. Just Sándornak és Hanaman Ferencnek, a bécsi műszaki főiskola tanársegédeinek elsőként sikerült volfrámszálas izzólámpát előállítaniuk. Izzólámpájuk kezdeti fényhasznosítása 7,85 lm/W volt, ami alig csökkent a 800 órás élettartam alatt. Just és Hanaman találmányukat 1903. június 6-án jelentették be, míg a szabadalmi leírás 1904. december 13-án jelent meg. A találmány hordereje felmérhetetlen. Bár a leírás szerint a fémszál előállításához még szénszálat használtak, az izzótestet végül szénmentes volfrámszál alkotta.

A két feltalálóra valószínűleg Engländer professzor, a bécsi főiskola tanára — aki szakértőként az újpesti gyár építésénél is közreműködött — hívta fel az Egyesült Villamossági Rt. vezetőinek figyelmét. A vállalat ügyvezető igazgatósága sietve megszerezte a nagy értékű szabadalmat. Dr. Just Sándorral és Hanaman Ferencsel 1904. december 13-án szerződést kötött, amelynek értelmében a volfrámlámpa gyártásának s értékesítésének kizárólagos jogát Magyarország és Ausztria területére kiterjedő érvénnyel megvette a feltalálóktól. A licenccdíjat a kiszámlázott összegek 10%-ában állapították meg. A szabadalom további értékesítésében az Egyesült Villamossági Rt. 10%-os érdekeltséget vállalt, ezenkívül kötelezte magát a volfrámlámpa tömeggyártására.

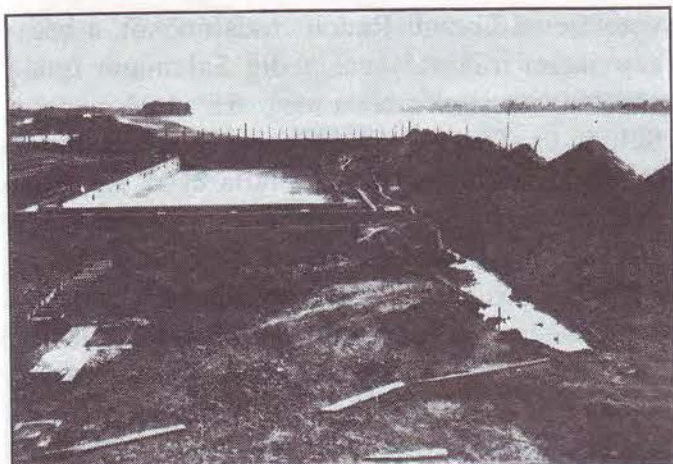
A volfrámlámpa nagybani gyártását többéves kísérletezés előzte meg. Ezalatt a szénszálas izzó megtartotta egyeduralmát: a termelési volumen az 1905/1906-os üzleti évben elérte a napi 25-30.000 darabot.

Az új gyárban a mechanikai osztály is jelentősen kibővítette gyártási kapacitását. A tágas munkatermek lehetővé tették, hogy a vállalat 1903 végére befejezhesse az új budapesti távbeszélőközpont berendezési munkálatait. Az új telefonközpont 1904 januárjában nyílt meg. A több mint 6000 állomást április 15-éig sikerült a Nagymező utcai központba bekapcsolni, így a Puskás Tivadar-féle telefonvállalat által létesített Baross utcai és Szerecsen utcai távbeszélőközpontokat felszámol-

hatták. Minthogy 1904 augusztusának közepéig az interurbánvonalakat is bekötötték ide, Budapest egész távbeszélő-szolgálatára egyetlen telefonközpontban összpontosult. A vállalat 1904. és 1906. között egész sor vidéki központ kibővítésére kapott megbízást. 1905-ben elkészítette az új zágrábi telefonközpontot és átadta azt a Posta- és Távirat-igazgatóságnak. A telefon- és távirat-részleg nagyarányú hazai foglalkoztatottsága mellett a gyengeáramú gyártmányok kivitele is jelentős mértékben növekedett.

Még figyelemreméltóbb kapacitásbővülést ért el a vasútbiztosító berendezéseket gyártó részleg. Az igazgatóság a szabadalmak egész sorát vásárolta meg, hogy megalapozza eredményes működését és versenyképességét. Többek között megszerezte a Kolban-féle villamosvasúti blokkrendszerre és a magasfeszültségű villamosvasúti biztonsági berendezésekre, valamint a Bécsi Déli Vasút Társaság állománybiztosító berendezéseire vonatkozó szabadalmakat. Különösen az utóbbi volt jelentős, mert a vállalatnak a MÁV-nál nem kellett számolnia a Déli Vasút versenyével.

A vasútbiztosító berendezések gyártásával foglalkozó hazai gyárak 1904-ben kartellt alapítottak és egymás között felosztották a gyártási kontingenst: a Ganz és Társa 37%, a Roessemann és Kühne 33%, az Egyesült Villamossági Rt. pedig 30% részesedést kapott. Később a kartellhez csatlakozott a Telefongyár Rt. is, ami újabb kontingensfelosztást tett szükségessé. Az új kartellszerződés a Ganz és Társa részére 28,49%, a Roessemann és Kühne számára 25,41%, az Egyesült Villamossági Rt.-nek 23,1% és a Telefongyár Rt.-nek 23% piachányadot állapított meg. A vállalat vezetői nagy figyelemmel kísérték minden, az elektrotechnikai ipart érintő találmányt és szabadalmat. Érdeklődésüket különösen a Pollák-Virág-féle gyorstávíró keltette fel, aminek licencjogát még a századfordulón megvásárolták. A feltalálók továbbfejlesztették a találmányt és perforátorral egészítették ki. A készülék abban különbözött a hagyományos távíróktól, hogy papírszalagon jelek helyett betűket írt, és ennek megfelelően a távirat is írott szöveggént jelent meg. A távírásznak nem volt más dolga, mint a táviratot borítékba tenni és megcímezni. A módosított készülék kivitelezésére a vállalat 8.000 koronát fordított, majd a szabadalom értékesítésére 1903-ban 500.000 korona alaptőkével részvény-

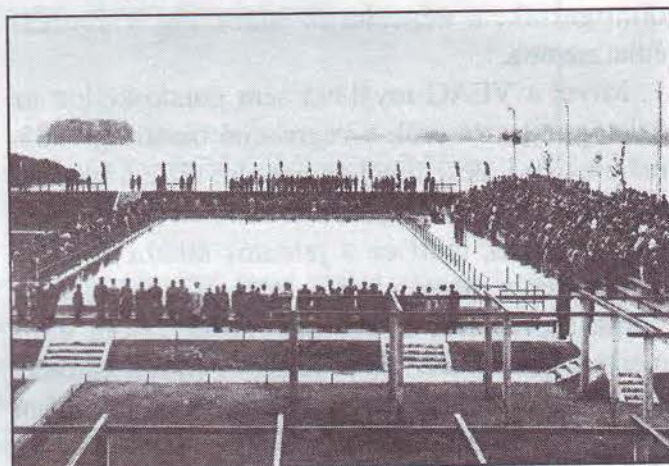
1937. április 24.

1937. szeptember 28.

1937. november 19.

1938. július 10.

Tizenöt hónap. Egy népszerű újpesti létesítmény, a Tungsram Strand létrejöttének fotódokumentumai

társaságot alapított. Az új távírórendszert először Budapest és Fiume, valamint Berlin és Köln között próbálták ki, sikeresen. A találmány bevezetése érdekében éveken át hosszas tárgyalásokat folytattak Angliában, Franciaországban és az Egyesült Államokban, a Pollák-Virág-féle gyorstávíró azonban átütő sikert sehol sem aratott, mivel más távírórendszerek annak előnyeit időközben túlszárnyalták.

Az izzólámpa fejlesztésének problémái és a gyengeáramú gyártmányok körének bővítése mellett a vállalat az erősáramú üzletág művelésére kevesebb gondot tudott fordítani, ezért igyekezett attól szabadulni. A bécsi testvérvállalattal 1902. november 25-én sikerült olyan megegyezést kötnie, amelynek értelmében a VEAG az újpesti gyár erősáramú osztályát annak anyagraktárával és megrendeléseivel együtt átvette. A tranzakció azonban csak félmegoldást jelentett, mert az erősáramú osztály a bécsiek számlájára változatlanul az újpesti gyárban folytatta működését. A VEAG

Budapesten fiókirodát létesített, ami szervezetileg a budapesti gyárhoz tartozott, de kizárólag a bécsi vállalat érdekében és utasításai szerint működött. Az erősáramú üzletágat lényegében az újpesti gyár nevében, de a VEAG kockázatára folytatták: az Egyesült Villamossági Rt. sem a haszonban, sem a veszteségben nem vállalt részt. Az újpesti gyár a VEAG-nak a régi erősáramú üzletek lebonyolításáért és a vállalat érdekében külföldön végzett kereskedelmi tevékenységéért 100.000 koronát fizetett.

Az erősáramú üzletág helyzetének felemás megoldása szoros kapcsolatban állt az állami kedvezmények ügyével. A Kereskedelemügyi Minisztérium a vállalatot dinamók és motorok gyártására kötelezte, a VEAG azonban Bécsben szerezte be ehhez az alkatrészeket. Egy elbocsátott alkalmazott feljelentést tett, és a Minisztérium 1904 októberében vizsgálatot indított. Ennek lefolytatása után közölte a vállalattal, hogy a feltételek be nem tartása esetén mind az állami

kedvezmények, mind az állami megrendelések tekintetében retorzióval fog élni. A végrehajtó bizottság 1904. október 31-i ülésén Egger Gyula vezérigazgató és Pintér József műszaki igazgató erélyesen sikraszállt azért, hogy a bécsi testvérvállalat erősáramú cikkek gyártására létesítsen Budapesten fióktelepet, mert az újpesti gyárban sem munkahely, sem munkaerő nem áll rendelkezésre. Egger Ernő, a bécsi gyár vezérigazgatója az újpesti vezetők álláspontjával ellentétben ragaszkodott ahhoz, hogy az Egyesült Villamossági Rt. ne változtasson az eddigi gyakorlaton. Miután nézetét a bécsi igazgatósági tagok is támogatták, a végrehajtó-bizottság a döntést elhalasztotta.

Mivel a VEAG továbbra sem gondoskodott az üzletág fejlesztéséről, a végrehajtó bizottság 1905. március 29-i ülése újból napirendre tűzte a kérdést. Az erősáramú részleget nem lehetett egyszerűen megszüntetni, mert ez a jelentős állami kedvezmények és a megrendelések elvesztését jelentette volna (a vállalat 1916. november 1-jéig adómentességet élvezett és 1915-ben 1 millió koronán felüli megrendelést kapott, ami a mechanikai osztály egész évi forgalmának 60%-át tette ki.) Az erősáramú termékek előállításának beszüntetése ezenkívül azt is eredményezhette, hogy a vállalat legnagyobb üzletfelei izzólámpa-szükségletüket és a gyengeáramú cikkek is máshol fogják beszerezni. Mindezek mérlegelésével Egger Ernő bejelentette a végrehajtó bizottságnak, hogy a VEAG az újpesti gyár területén 1905 végéig gyárat épít az erősáramú üzletág részére, és abban legkésőbb 1906. június végén megkezdje a dinamók és motorok gyártását.

Az új gyár 1906 elején tényleg felépült, és április végén üzembe is helyezték.

Az izzólámpakartell megalakulásával nem szűnt meg a vállalat közvetlen eladási tevékenysége, jogában állt ugyanis, hogy a kontingensen felül gyártott szénszálas izzóit meghatározott országokban forgalomba hozza. Az Egyesült Villamossági Rt. elsősorban Oroszországban, Spanyolországban, Japánban, Kanadában és Dél-Amerikában építhette ki exportpiacait. Képviselőket létesített Yokohama, Kobe, Szentpétervár, Moszkva, Madrid, Montreal és Buenos Aires városokban. Az oroszországi exportpiacot Aschner Lipót szervezte meg. 1905-ben a cég Párizsban és Bécsben is állandó képviselőt létesített. A párizsi szervezet

vezetésével Loránti Rudolf irodafőnököt, a bécsi képviselő irányításával pedig Salzmann Ignác vállalati tisztviselőt bízta meg. Az angol piacot a Schiff és Társa schwechati céggel közösen felállított eladási szervezet látta el az Egyesült Villamossági Rt. lámpáival és gyengeáramú termékeivel. Az erősáramú üzem berendezése, az átköltözködés és a termelés fokozatos felfuttatása természetesen kedvezőtlenül befolyásolta 1901 és 1903 között a vállalat üzleti eredményeit. Az új részleg kezdeti nehézségei ellenére a vállalat 145.000 korona tiszta nyereséget ért el. Osztalékot ebből természetesen nem fizethetett. 1903 és 1905 között a profit 269.000 koronára nőtt, az 1905/1906-os üzletévben pedig meghaladta a 488.000 koronát. Az elektrotechnikai iparban olyan konjunktúra alakult ki, hogy a vállalat a megrendeléseket időnként csak túlórázásokkal tudta kielégíteni. Az 1903/1904-es üzletévtől kezdve a részvényesek három év alatt 540.000 korona osztalékot kaptak. A vállalat anyagi bázisa megszilárdult, újpesti gyárat és gépi berendezését az 1905/1906-os üzletévben 3,3 millió koronára értékelték, a gyár 1,4 millió korona nyílt tartaléktőkével, valamint 1,6 millió korona készáruval és nyersanyagokkal rendelkezett. 1,5 millió korona adósságával szemben 1,6 millió korona követelése állt fenn.

1901-ben a munkáslétszám nem haladta meg a 700 főt, a növekedés tehát 2 év alatt mindössze 100 főt tett ki. Mivel a Kereskedelemügyi Minisztérium a gyár adómentességét többek között ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a vállalat 1904. november 1-jéig 1200 munkást foglalkoztasson, és az igazgatóság ezt a feltételt nem tudta teljesíteni, Szabó Jenő igazgatósági elnök kieszközölte a követelmény hatálytalanítását.

A vállalat igazgatósága az önköltség fokozatos csökkentése és a profit növelése érdekében főként olcsó női munkaerő foglalkoztatására törekedett, ugyanakkor azonban a gyártási profil állandó bővülése következtében nem tekinthetett el a szakmunkáslétszám növelésétől sem. A munkásnők zöme az Újpest környéki helységekből került ki.

Az újpesti vállalat nevét az 1906. március 23-i rendkívüli közgyűlés Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.-re módosította.

MAGYAR KIR.
POSTA- ÉS TÁVIRDAIGAZGATÓSÁG
BUDAPESTEN.

23682/1901 szám.

Az egyesült villamossági részvénytársaságnak,

B u d a p e s t e n .

Az Újpesten most épülő gyártelepükre kért postahivatal felállítását a kereskedelemügyi m. kir. Minister ur folyó évi április hó 30-án 27298. sz. a. kelt rendeletével engedélyezte, kikötötte azonban, hogy a t. részvénytársaság a hivatal céljaira, valamint a kinevezendő postamester részére magánlakásul felajánlott ingyenes helyiségeket, nemkülönb a hivatali helyiségnek és a postamester lakásának díjmentes fűtését és világítását legalább öt /5:/ évre kötelezőleg biztosítsa. A hivatalnak folyó évi augusztus hó 1-én leendő megnyitása iránt intézkedem.

Szíveskedjék ennél fogva a t. részvénytársaság cégjelzéssel ellátott nyilatkozattal tudomásomra hozni, hogy ezen feltételeket elfogadja-e. Minthogy pedig a t. r. társaság megbízottja szóbelileg akként nyilatkozott, hogy folyó évi augusztus hó 1-én egyelőre csak a hivatali helyiséget bocsáthatja rendelkezésre, felkérem, hogy addig is, míg a postamester lakása rendelkezésre bocsátható lesz, a gyár környékén a kinevezendő postamester részére ingyenes lakásról gondoskodni, esetleg a kinevezendő postamesternek megfelelő kárpótlást nyújtani szíveskedjék.

Erre nézve is kérem szíves írásbeli értesítését.

Budapest, 1901 május 14.

HÍRES ÚJPESTIEK

ASCHNER LIPÓT

Az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. egykori vezérigazgatója. 1872. január 28-án született Assakürtön, Nyitra megyében. Kereskedelmi iskolát végzett, és 1890-től különféle állásokat vállalt. 1892-ben került az EGGER és Tsai céghez, mint könyvelő. 1896-ban az EGGERÉK által alapított Egyesült Villamossági Rt. alkalmazottjaként részt vesz a gyár fejlesztésében. Szorgalma és nyelvtudása miatt felfigyelnek főnökei az ambiciózus fiatalemberre, 1904-ben már igazgató, 1908-tól

igazgató, majd kereskedelmi igazgató lesz. 1921-ben a vállalat vezérigazgatójává nevezik ki. Aschner jelentős szerepet vállalt Újpest közéletében. 1907-ben, amikor a település várossá lett, az első városi tanács képviselőjévé választották. Nevéhez fűződik az 1911-ben létrehozott AMPERE üzemi sportegyesület megalapítása, az UTE stadion felépíttetése, az országban elsőként létrehozott üzemi önkiszolgáló étterem működtetése, munkáslakások építtetése, az újpesti uszoda létrehozása. Aschner szociális érzékenysége, nemzetközi kapcsolatai és tapasztalata alapján volt a GYOSZ alelnöke, a nemzetközi izzólámpakartell elnöke, több bank igazgatóságának tagja. Igazán azonban Újpestet szerette, a Váci úti (üzemi) lakását mindvégig fenntartotta. Sokat tett a

városért azzal is, hogy a céget, amelynek élén állt, nemzetközivé tette, alkalmazottainak biztos megélhetést adott. Pártolta a kultúrát, a sportot. 1903-tól már kórus működött az Egyesült Izzóban, de híres volt színjátszó csoportja, zenekara és könyvtára is. 1925-től elvállalta az UTE elnöki tisztségét is, még több segítséget adva az egyesület munkás-sportolóinak (is). Származása miatt 1944. március 19-én a német megszállás napján az elsők között hurcolják el. Az akkor 72 éves ember alig viseli el a megaláz-

tatásokat, a testi gyötrelmeket. 1945. január elején az Izzó akkori vezetői (gróf Jankovich Dénes és Bay Zoltán) kimentik őt a haláltáborból. Svájcba menekül és 1947. május végén — az akkori hatalom többszöri sürgetésére — tért haza. Ügyvezető igazgatóként haláláig, 1952. január 18-áig szolgálta a magyar fényforrásipar újjáteremtését. Sokáig nem volt illő emlegetni Aschner Lipótot. Csak 1986-ban, amikor a TUNGSRAM Rt. alapításának 90. évfordulóját ünnepelték, emléktáblát avattak tiszteletére. 1989-ben alapítványt neveztek el róla, hogy a legjobb menedzserek munkáját elismerve őrizzék emlékét. 1991-ben az önkormányzat döntése alapján egy tér, újpesti turisták választása alapján pedig egy sportegyesület viseli nevét.

Az Újpesti Városvédő Egyesület hírei

AZ EGYESÜLET II. FÉLÉVI RENDEZVÉNYEI:

ÚJPEST HÍRES ÉPÜLETEI II.

Látogatás a felújított újpesti zsinagógában.

Házigazda: Rappaport Zoltán tagtársunk.

Időpont: 1996. szeptember 22. (vasárnap!!) 15.00 órakor.

KÉRJÜK, HOGY A FÉRFIAK FEDETT FEJJEL LÉPJENEK A TEMPLOMBA!!

ÚJPESTNEK (IS) BÜSZKESÉGE II.

Látogatás a rákospalotai Leánynevelő Intézetben.

Házigazda: Bazsó Gábor tagtársunk.

Időpont: 1996. október 5. (szombat) 15.00 óra.

Találkozás: az intézet főbejárata előtt 14.50 órakor (XV. ker., Pozsony u. 36.)

ÚJPEST HÍRES ÉPÜLETEI III.

Látogatás a Jézus Szíve kápolnában.

Házigazda: Kadlecovits Géza tagtársunk.

Időpont: 1996. október 19. (szombat) 15.00 óra.

Találkozás: a templom előtt (Baross u. 72.)

AZ ÚJPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET MEGEMLÉKEZÉSE

AZ 1956-OS FORRADALOM ÉVFORDULÓJÁN

Időpont: 1996. október 20. (vasárnap!!!) 15.00 óra.

Tagjaink a megemlékezésre meghívót kapnak!

MINDEN MAGYAR HÁZA: A PARLAMENT

Látogatás az Országházban.

Időpont: 1996. november 9. (szombat) 15.00 óra.

Előzetes telefon-jelentkezés október 27-éig (160-5369)

Akik a fenti időpontig jelentkeznek, azonnali információt kapnak a részletekről!

AZ ÚJPESTI EGYHÁZAK ÉS FELEKEZETEK KÓRUSAINAK II. TALÁLKOZÓJA

Az Újpesti Városvédő Egyesület rendezésében

A találkozó fővédnöke: dr. Kapolyi László akadémikus, egyesületünk elnöke.

Időpont: 1996. november 23. (szombat) 15.00 óra.

Az eseményre tagjaink meghívót kapnak, az érdeklődők a sajtóból informálódhatnak!

ÉVZÁRÓ BARÁTI ÖSSZEJÖVETEL ZENÉVEL VERSSEL

Helyszín: Polgárcentrum

Időpont: 1996. december 7. (szombat) 16.00 óra !!!

Házigazda: Nyári István tagtársunk

Vendégünk: Petrován Mária orgonaművész és a Fővárosi Kamarakórus.

Helytörténeti hírek...

☞ Az Újpesti Városvédő Egyesület felhívására megújulnak Újpest köztéri keresztjei. A honfoglalásra is emlékezve, a megyeri plébánia Szalézi Családja felújíttatja a Tomori Pál és a Váci út sarkán álló kőkeresztet. Az újrászentelésre — ünnepélyes külsőségek között — várhatóan szeptember hónap közepén kerül sor. A temető felső kijárata mellett álló ú.n. Károlyi kereszt felújításáról a Városvédő Egyesület és a Helytörténeti Alapítvány közösen gondoskodik. A kertvárosi plébánia Újpest legrégebbi kőkeresztjének korpuzát cserélteti ki a Görgey és az Erkel Gyula utca sarkán.

☞ 1996. augusztus 18-án emlékeztek az újpesti református gyülekezetek tagjai dr. Mády Gyula 100. születésnapjára. A Megyeri úti temetőben megrendezett koszorúzás során virág került Mády Lajos, dr. Papp Gusztáv, Boldizsár Bertalan, Nagy László, Szabó Géza és Szenczi Ottó egykori lelkipásztorok sírjaira is, továbbá Mórocz Sándor, Rákosi Zoltán, dr. Seres László egykori gondnokok, Orosz István és Andorkó László kántorok emléke előtt is tisztelegtek. Dr. Mády Ferenc — Mády Gyula fia — ebből az alkalomból fényképes összeállítást készített édesapjáról, annak működéséről és a családjáról.

☞ 1995 májusában a Megyeri úti temetőben a II. világháború befejezésének 50. évfordulójára emlékezve dr. Derce Tamás polgármester úr avatta fel azt az emlékművet, melynek felirata: „A II. világháború újpesti katonáldozatainak emlékére.” 1996. szeptember 1-jén szép szobor került a talapzatra, és egy átvésett szöveg: „A II. világháború valamennyi újpesti áldozata emlékére”. A

szobrot Hock Zoltán alpolgármester úr avatta fel, az újpesti egyházak lelkészeinek imája után.

☞ Dr. Kapolyi László akadémikus ajándékként valamennyi újpesti általános és középiskola könyvtára megkapta az „Újpesti egyházak és felekezetek története” c. tanulmánygyűjteményt. A 250 példányban biztosított kiadvány jól szolgálhatja az iskolák helytörténeti oktatását. Köszönet a nagy-lelkűségért!

☞ Az Újpesti Helytörténeti Alapítvány kéri azokat a pedagógusokat, akik az újpesti iskolák (beleértve a gimnáziumokat, technikumokat és a szakmunkásképző iskolákat is) történetével foglalkoznak, szíveskedjenek az alapítvány telefonján jelentkezni. (160-5369)

☞ Értesítjük az érdeklődőket, hogy az alapítványunk gondozásában megjelent „Az újpesti egyházak és felekezetek története” c. tanulmánygyűjtemény 200 Ft-os áron kapható a Helytörténeti Gyűjteményben, az újpesti templomokban, Káposztásmegyeren a Babits Mihály könyvesboltban és a kiadónál (Bródy Imre utca 1. fsz. 1.). A könyv telefonon is megrendelhető a 160-5369-es telefonszámon.

☞ Új vezető a Helytörténeti Gyűjtemény élén. Neogrády László tanár úr, a gyűjtemény létrehozója és vezetője 1996. szeptember 1-jétől megváltik eddigi pozíciójától. A gyűjtemény vezetőjének kinevezése folyamatban van. Valamennyi újpesti helytörténettel foglalkozó diák, pedagógus és polgár nevében további jó egészséget és hosszú életet kívánunk Neogrády tanár úrnak!

Az alapítvány támogatói:

ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
ÉPORG KFT., FILE SELSZ KFT.,
HANZLIK PÁL, HOLLÓSI GYÖRGY,
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA,
IVÁNYI JÁNOS, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ,
KOZMA SÁNDORNÉ, PYLON 2000 KFT.,
RICOPY KFT., ÚJPESTI KÖZÖSSÉGI TV,
ÚJPEST ÖNKORMÁNYZATA,
ÚJPESTI VAGYONKEZELŐ RT.

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány

Elnök: Dr. Sipos Lajos

Szerkesztő: Kadlecovits Géza

Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1. Tel.: 160-5369

Tipográfia: Wagner Attila

Készítette: a Spácium Bt.

Felelős: Koós Gábor